

5. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько / Харк. Держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Х.: «ОВС», 2002. – 400 с.

6. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.

7. Педагогіка: Учеб. пособие / Под ред. Ю.К. Бабанского. – Москва: Просвещение. – 1983. – 300 с.

8. Педагогическая технология: учебное пособие для студентов пед. специальностей. Белгород: Изд-во Белгород. ун-та, 1998. – 400 с..

9. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2007. – 144 с.

10. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека: модульный курс психологии. Модуль (Направленность) / В. А. Семиченко. – К.: Міленіум, 520 с. – С. 37.

11. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. – М.: Издат. Корпорация «Логос», 1999. – 272 с.

12. Ткачова Н. О. Аксиологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі: монографія. – Луганськ: Вид-во «Каравела», 2006. – 300 с.

13. Хуторской А.В. Проблемы и технологии образовательного целеполагания. // Интернет-журнал «Эйдос». - 2006. - 22 августа. [Электронный ресурс] <http://www.eidos.ru/journal/2006/0822-1.htm>

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ УРЯДУ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В АНГЛІЇ НА МЕЖІ XIX – XX СТ.

УДК 37.025
Головко І. О.

У статті автор розглядає урядові заходи щодо формування технічної освіти в Англії на межі XIX-XX ст., показує посилення ролі уряду в вирішенні цього питання, аналізує зовнішні та внутрішні фактори гальмування розвитку технічної освіти в суспільстві та висвітлює можливі заходи її подальшого реформування.

Ключові слова: роль уряду, технічна освіта Англії, місцеве самоврядування.

В статье автор рассматривает способы формирования технического образования в Англии на границе XIX-XX веков, показывает усиление роли государства в решении этого вопроса, анализирует внешние и внутренние факторы торможения развития технического образования в обществе и отображает возможные пути его дальнейшего реформирования.

Ключевые слова: роль государства, техническое образование в Англии, местное самоуправление.

The author of the article touches upon the ways of technical education system formation within the end of the XIX c. and the beginning of the XX c., and shows the strengthening of the government's role in ruling this process. The author also analyzes the inner and outer factors of hindering the process of technical education development and reflects the possible measures of its further reformation.

Key words: a role of the state, technical education, is in England, local self-government.

Постановка проблеми Реформування української промисловості потребує нових ідей і підходів щодо удосконалення технічної освіти молоді. У цьому напрямку вбачається актуальним вивчення й запозичення не лише сучасного, але й історичного досвіду розвинутих країн світу, зокрема, Великої Британії. На наш погляд, доцільно, шляхом узагальнення та аналізу урядових кроків у напрямку формування технічної освіти та організації ефективної фахової підготовки робітників у інших країнах, зокрема Англії, перейняти досвід шляхів подолання типових труднощів у освітній сфері. Ці проблеми ще не отримали достатнього висвітлення та вивчення в наукових дослідженнях та літературі. Враховуючи їхню складність та гостроту, недостатню дослідженість та практичну значущість, слід визнати актуальною обрану тему статті.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми історії освіти у країнах Західної Європи, зокрема, Великої Британії, досліджували такі провідні вчені минулого як Деможо І., Монтчучі Г., Леклерк М., Юлли Л. – у Західній Європі, Маккавейській Н.К., Міжуєв П.Г., Михайловський Я.Т. – у Росії, сучасні науковці – Барбарига А.А., Бідюк Н.М., Федорова Н.В., Чікалова І.Р., Орлова Н.Є., Константинов В.А., Афанасьєва Ю.Н. та ін. У той же час проблема необхідності раціональної організації технічної освіти в Англії та способи її вирішення шляхом прогресивних кроків з боку англійського уряду, на наш погляд, вітчизняними вченими вивчена недостатньо. Саме цьому питанню й присвячена дана стаття.

Виклад основного матеріалу. Бурхливий економічний розвиток конкурентів Англії – Германії та Сполучених Штатів Америки, починаючи з другої половини XIX ст., зумовлювався, зокрема, і кращою організацією технічної освіти в цих країнах. Втрата Англією світового лідерства в промисловості в останній третині XIX ст. з усією очевидністю визначила проблему недостатньої підготовки робітників технічного профілю. Ця проблема могла бути вирішена за умови створення мережі технічних закладів та розвитку системи технічної освіти в країні. Задачу подібного масштабу реально можна було вирішити лише під патронатом державних органів влади.

У період останньої третини XIX – на початку XX ст. стало помітним значне посилення ролі уряду в сфері народної освіти в Англії. Так, першим вагомим урядовим кроком у освітньому напрямку став прийнятий у 1870 р. закон про початкову освіту (Акт Форстера). Відтоді парламент постійно тримав у полі зору проблему освіти народних мас, регулярно обговорюючи її на своїх засіданнях та спрямовуючи рішення нагальних питань у практичне русло. Підтвердженням цьому стала низка розроблених та прийнятих пар-

ламентом документів 1873, 1876, 1891, 1893 рр., які склали кодекс законів про загальні принципи шкільної системи. Комітет з освіти було реорганізовано в департамент освіти, який отримав функції виконавчої влади. Було також уведено обов'язковість початкової освіти для дітей від 5 до 11 років, створено комітети по нагляду за відвідуванням шкільних занять, уведена безкоштовність шкільної освіти. Велике значення для розвитку системи народної освіти мало заснування у 1900 р. міністерства освіти. Пізніше, згідно з законом 1902 р., всі школи, у тому числі й приватні, переходили під державний контроль.

Уряд не обмежувався лише заходами щодо реформування початкової освіти, а поступово розширював свою сферу впливу й на її наступну ланку — на середню. У період, що розглядається, предметом постійної уваги англійського уряду, та й громадськості, був стан середньої освіти як засобу подальшої фахової освіти. Дане питання стало однією з важливих соціально-економічних проблем та вимагало пильної уваги з боку уряду. Це було зумовлено тим, що англійська система середньої освіти все ще наслідувала елементи середньовічного характеру та була побудована на добровільній основі: знаходилася, здебільшого, в руках приватної благодійності та під значним контролем панівної (англіканської) церкви. Такий стан системи середньої освіти був цілком допустимим в період мануфактурного виробництва та в ранній період промислового перевороту в провідних країнах, коли фахова освіта не була затребувана суспільством. Але на даному етапі розвитку суспільних та економічних відносин система освіти попала під прямий вплив бурхливого розвитку промислового виробництва. Нові умови помітно підвищили роль та значення освіти в суспільстві. Перехід до машинного виробництва вимагав підвищення рівня грамотності робітників, кращої кваліфікації та розширення фахової освіти, зокрема, технічної. Технічна освіта не виступала окремою ланкою, а складала важливий елемент середньої освіти. Відмічені фактори викликали необхідність суттєвого реформування середньої ланки. Керуючись висновками та рекомендаціями королівських комісій, призначених у 1864, 1865 та 1895рр., які вивчали стан середніх навчальних закладів Англії, середня освіта мала розвиватися саме в напрямку надання учням професійної підготовки та збільшення питомої ваги предметів природничого та фізико-математичного циклів, історії, географії, рідної та іноземних мов, сповідуючи один з трьох напрямків: класичний, літературний або технічний.

Наступний крок з боку уряду було зроблено у напрямку реорганізації адміністративного устрою країни. У 1888 р. в Англії мала місце одна з найбільш масштабних соціальних реформ XIX ст. — реформа структури місцевого самоврядування (Local Government Act). Розподіл країни на графства на чолі з радами графств, члени яких обиралися з місцевого населення та виражали його інтереси, зробив можливим значне розширення сфери впливу новостворених місцевих громад на вирішення багатьох проблем, у тому числі й освітніх.

Місцевим радам дозволялося засновувати власні курси та школи, де надавалася б та чи інша технічна освіта, виділяти грошові субсидії тим навчальним закладам, де вже велось таке навчання. Натомість навчальні заклади мали надавати право членства в шкільній раді представнику місцевої влади,

пропорційне розміру встановленої субсидії. Програми курсів та шкіл, які отримували субсидії від місцевих рад, мали узгоджуватися та контролюватися державним департаментом науки та ремесел, що значно розширювало його повноваження. Місцевим радам надавалося право вводити спеціальний податок на потреби технічної освіти в межах до 1 пенсу на 1ф.ст. прибутку від майна, що підлягало місцевому оподаткуванню. Сума від такого податку була невеликою, в середньому 150 000 ф.ст. на рік. Але у 1890 р. після збільшення акцизного збору з податку на спиртні напої до казначейства надійшов надлишок у сумі 7 410 667 ф. ст., який, після гарячих суперечок та дебатів, згідно з рішенням парламенту, було вирішено передати радам графств у рівному між ними розподілі на розвиток системи технічних закладів. Англійська держава традиційно сповідувала принцип невтручання: вона не запроваджувала єдину, суворо регламентовану систему розвитку технічної освіти на місцях, не регламентувала способи витрачання асигнованих коштів, а лише надавала можливість скористатися цим правом [7, с. 53; 2, с.14]. Графства могли усі отримані кошти спрямувати на технічну освіту, а могли, на свій розсуд, «не витрачати жодної копійки з цієї суми на технічну освіту», а цілком використати їх на загальні місцеві витрати, зменшивши при цьому місцеве оподаткування [3, с.146].

Таким чином, ради графств зіткнулися з масою суперечливих інтересів, пов'язаних з правом вибору напрямку і способу витрачання коштів, та низкою складних питань, у вирішенні яких вони не мали попереднього досвіду та ясності. Все залежало, власне, від їхніх бачень, бажань та розумінь спрямовувати витрати у тому чи іншому напрямку. Значна роль у справі переконання рад графств у необхідності інвестицій асигнованих коштів саме в освітню галузь належала асоціації з поширення технічного та реформи середньої освіти. Ця асоціація шляхом впливу на громадську думку через пресу, агітаційні листи, зібрання та власного натхнення й ентузіазму роз'яснювала, доводила раціональність та спонукала ради графств інвестувати кошти в освітню сферу, а саме, на розвиток технічної освіти [3, с. 30-23; 2, с. 208-210]. Подібні кроки сприяли збільшенню кількості навчальних закладів технічного профілю.

У 1889 р. було проведено через парламент та отримали силу законів два проекти: перший – про організацію технічної освіти в Англії (Technical Instruction Act, 1889) та другий – про організацію середньої та технічної освіти в князівстві Валлійським (Welsh Intermediate Education Act, 1889). Тож, вперше в історії Англії на державному рівні була визнана технічна освіта як один з пріоритетних напрямків подальшого професійного навчання молоді. Рамки закону про технічну освіту були доволі просторими: надавалися широкі можливості місцевим радам у сфері освіти та були визначені терміни «технічна освіта» та «практичне навчання». Згодом закон був розширений та доповнений деякими змінами законом про технічну освіту 1891р.

На законодавчому рівні термін «технічна освіта» отримав визначення та досить широке тлумачення. Згідно з законом: «Під словами «технічна освіта» (technical instruction) треба розуміти таку освіту, яка надає наукові та дизайнерські принципи, що стосуються індустрії, та знайомить із застосуванням наук та дизайну до різних галузей промисловості та ремесел. До програ-

ми технічної освіти, яка розуміється таким чином, не повинна входити сама практика технічних виробництв та ремесел... Під словами «навчання ручній праці» (manual instruction) маються на увазі вправи, які практикуються з метою навчити користуватися інструментами...» [1, с.206]. Редакція закону охоплювала всю сферу середньої освіти, в тому числі й технічні навчальні заклади. Пізніше місцеві ради отримали право, згідно з законом про технічну освіту 1891р. призначати субсидії навчальним закладам, де надавалася технічна освіта, не відповідно до кількості учнів та якості навчання, а керуючись загальним баченням освітніх потреб населення [3, с. 45]. Таке доповнення до закону сприяло, в першу чергу, появі навчальних закладів технічного профілю в аграрних місцевостях з незначною кількістю населення. Це робило можливим поширення технічної освіти серед селян, впровадження технічних засобів виробництва в сільському господарстві, що мало полегшити фермерську працю.

Таким чином, починаючи з 1890 р., ради графств в Англії (їх нараховувалося 110, включно Уельс, Шотландію та Північну Ірландію) експериментували в організації середньої та технічної освіти, виходячи з місцевих потреб та своїх поглядів на їхнє задоволення.

Вирішення всіх непорозумінь з приводу того чи іншого тлумачення закону покладалося, згідно з цим же законом, на департамент науки та ремесел. Тож, якщо місцеве самоврядування мало певні сумніви щодо можливості субсидування того чи іншого предмету технічного або профільного циклів, департамент давав свої роз'яснення. Подібні рішення департаменту друкувалися у його щорічних навчально-методичних рекомендаціях – «Шкільних кодексах» і сприяли поліпшенню роботи.

Отже, державний уряд переконався в необхідності витрат суспільних коштів на технічну освіту та поклав усю відповідальність на самоврядування місцевих громад, надавши їм широкі права та повноваження. Звичайно, уряд не обмежувався лише роллю стороннього спостерігача. Безпосередньо через департамент науки та ремесел він пропонував свою допомогу всім ланкам освіти, як-то початковій, середній чи професійно-технічній, шляхом надання субсидій навчальним закладам. Натомість департамент ставив досить високі вимоги та користувався правом інспекції та контролю над витратами асигнованих коштів. Тариф урядових субсидій було чітко визначено та доведено до місцевих громад через друк. Для різних курсів і сума допомоги була визначена окремо і видавалася навчальним закладам за кількістю відвідувачів класів, які склали іспити, а не за загальною кількістю учнів. Субсидії не видавалися назавжди й наперед, вони видавалися за попередній рік при умові дотримання всіх вимог. Умови отримання субсидії встановлювалися на декілька років наперед, тому курси й школи знали суму, на яку могли розраховувати. Департаментом були визначені загальні та окремі умови. До загальних відносилися належність закладів до «технічних училищ», «технічних денних класів» чи «вечірніх курсів». Окремими умовами вважалися спосіб та напрямок керування навчальним закладом, стан помешкань, якість навчання, відповідність викладацького персоналу, кількість та рівень знань учнів, узгодженість предметних програм з вимогами департаменту народної освіти, чітке встановлення кількості річних годин навчального курсу та тривалість

уроку. Субсидія не нараховувалася за дітей молодших 12 років. У технічні училища та денні технічні класи дозволялося приймати дітей або підлітків, які закінчили трирічний курс середньої школи або вже досягли 16-річного віку [1, с.189, 191; 7, с.52-54].

Закон про технічну освіту сприяв появі нових та розвиткові вже існуючих технічних закладів, які на межі XIX-XX ст. склалися з технічних училищ, які готували технологів, керівників середньої ланки для промисловості, денних технічних класів і курсів та вечірніх шкіл для подальшої освіти, навчальний процес яких був побудований за принципом вивченням фахових предметів. Згідно зі статистичними даними, загальна сума, що була виплачена різним технічним школам державою за 1906-1907 навчальний рік, складала 365. 581 ф.ст., а за наступний - 1907-1908 навчальний рік вона зросла до 391.866 ф.ст., тобто, лише за рік вона збільшилася на 26. 285 ф.ст., що підтверджувало значну фінансову підтримку технічних закладів Англії та Уельсу з боку уряду [7, с.45].

Дії уряду не обмежувалися лише прийняттям законів. Ним була запроваджена й система стипендій у навчальних закладах. На відміну від континентальної Європи, в Англії талановиті, здібні та наполегливі в навчанні діти з нижчих верст населення мали можливість навчатися в середніх, до яких відносилися й технічні, а потім і в вищих навчальних закладах завдяки системі стипендій. Право на подальше навчання здобувалося під час складання іспитів, де учень мав довести свої здібності та бажання навчатися й вибороти право отримувати стипендію. Стипендії призначалися дітям з родин, які дійсно були фінансово неспроможними дозволити подальше навчання дитини. Відповідальність за виплату стипендій була покладена на урядову благодійну комісію – Charity Commission, однією з призначень якої було «...надати можливість за рахунок стипендій на утримання та навчання найздібнішим та найгіднішим дітям із бідних сімей продовжувати освіту в середніх школах» [1, с.185]. Про розвиток, який отримала система видачі стипендій в Англії для продовження навчання, говорить те, що у 1882 р. комісія видала їх більше 3000, і з тих пір кількість стипендій зростала. Після того, як була сформована система початкової освіти, стипендії на післяшкільне навчання стали видаватися учням училищ також і міськими правліннями. Свій внесок щодо сприяння здобуття освіти дітьми з малозабезпечених сімей традиційно робила й англійська доброчинність. Наприклад, у розпорядження шкільного комітету м. Лондона приватними особами та деякими корпораціями з бізнес-району City були передані кошти на видачу 140 стипендій від 16,94 до 37,05 ф.ст. на рік протягом десятиліття з 1876-1885 р. (Для порівняння: у 1886 р. середня річна заробітна плата в Англії складала 41 фунт 13 шилінгів [10, с. 514]). За два роки після прийняття законів про технічну освіту ради графств видали 3000ф.ст. на стипендії в середніх закладах, які ввели в свій навчальний курс фізику, хімію та інші природничі предмети. Підтримка дітей з гарними здібностями з нижчих верст населення з боку уряду та приватних осіб була розумною інвестицією в майбутнє країни, цілеспрямованим використанням коштів, і це заслуговувало на увагу, найперше, тому що в значній мірі пояснювало характер дій самої комісії, але ще й тому, що такий підхід поділяло тогочасне англійське суспільство [3, с. 48-55; 1, с. 185].

Не дивлячись на кроки уряду та зусилля громадськості у напрямку розвитку технічної освіти, існували цілком конкретні причини в житті тогочасного англійського суспільства, які стримували цей розвиток. Однією з причин, що гальмувала розвиток технічної освіти, була бідність нижчих верств населення. Лише одна третина з півмільйона підлітків, що закінчували школу, мала можливість здобувати подальшу освіту, загальну чи технічну. Інші дві третини йшли працювати, більшість з них залишалася неосвіченою, вони отримували низьку зарплатню, виконували некваліфіковану роботу все життя. На фабриках масовим явищем було використання дешевої дитячої праці. Однак експлуатація дітей не була виключно наслідком промислової революції. Дитяча праця й раніше використовувалася в кустарному виробництві та на мануфактурах. Технологія машинного виробництва дозволила розширити сферу використання дитячої праці, й підприємці в гонитві за прибутками скористалися наданою можливістю, тим більше, що уряд це не заперечував, а батьки корилися цьому через бідність, в силу обставин чи за традицією [10, с.506]. Адже, в тогочасних англійських родинах не схилилися до такого порядку речей, який би віддаляв момент початку самостійного заробітку дитиною. Окрім того, індустріалізація промисловості супроводжувалася інтенсивним зростанням кількості найманих робітників, що загострювало соціальні проблеми: розшарування суспільства, погіршення рівня життя міських низів, зростання злиднів, перенасиченості ринку та появи стабільного безробіття. Такі соціально-економічні умови підштовхували до якнайскорішого заробітку всіма членами родин.

Прийнятий закон про обов'язковість початкової освіти й відвідування школи 1893 р. (*Elementary Education School Attendance Act, 1893*) та внесені до нього зміни у 1899 р. встановив мінімальний вік випускників початкових шкіл у дванадцять років. До чотирнадцяти років роботодавці мав надавати підліткам вільні години на відвідування школи до отримання певного свідоцтва. Після чотирнадцяти років підлітки були вільні у вирішенні питання щодо продовження свого навчання. Доступність післяшкільного навчання при достатньо широкій мережі освітніх закладів профільного циклу залежала від задіяних у цьому процесі сторін: робітників та власників підприємств, від їхньої позиції, ставлення та усвідомлення кінцевого результату – підготовки кваліфікованих спеціалістів. Більшість власників суперечливо ставилася до ідеї надання дорослим робітникам можливості навчатися на денних курсах, не розуміла необхідності освіти для пересічного робітника, виходячи з прагнення економії коштів, не йшла на підвищення кваліфікованим робітникам зарплатні, не бажала втрачати дешеву та вигідну на підприємствах дитячу робочу силу [7, с. 49; 2, 56]. У цьому відношенні заслуговує на увагу думка Т.Гекслі, консультанта королівської комісії з технічної освіти: «З усіх практичних заходів, які могли б бути прийняті для поширення технічної та взагалі природничо-наукової освіти, найголовнішою була б готовність фабрикантів та інших підприємців визнати, що вони високо цінують таку освіту та готові надавати певні пільги та підтримувати юнаків, які виявили себе старанними та успішними у вивченні відповідних наук» [2, с. 56; 1, с. 359-361]. У багатьох випадках важко торував собі шлях заснування шкіл професійного навчання безпосередньо на підприємствах, хоча на де-

яких інших здібним та сумлінним робітникам надавалися години для відвідування занять, купувалися абонементи на вечірні технічні курси, виплачувалися грошові винагороди [2, с.57].

Ще одним фактором, який гальмував розвиток професійної освіти, було те, що в деяких галузях промисловості все ще широко зберігалася поширена століттями застаріла система індивідуального учнівства, яке протягом довгих років було основною формою професійної підготовки [8, с.68]. Так, у кореспонденції 1835р. «Народна освіта в Шотландії та Англії» висловлювався подив з приводу відсутності належної уваги англійського уряду до технічної освіти робітників: «В Англії, країні переважно промислової, не має жодного закладу для технічного навчання» [4, с.102]. Це свідчило, що практичне вміння здобувалося в майстернях, шляхом учнівства. Навіть півстоліття потому М.Леклерк зауважив: «Мистецтво інженера до цих пір вивчається в Англії майже виключно на практиці, лише поступово воно може перетворитися у наукову ступінь» [1, с.197]. Система учнівства існувала протягом тривалого часу, на цій системі виросло не одне покоління. Тому й ставлення більшості робітників до отримання ними професійної підготовки в навчальних закладах було стриманим через нерозуміння її суті. Тобто, поряд з факторами, пов'язаними з суто економічними труднощами, неспроможністю фінансово дозволити собі навчання, існував внутрішній психологічний фактор нерозуміння пересіченим робітником та навіть майстром, який отримав свою кваліфікацію таким же учнівським шляхом, необхідності здобуття професійних умінь у профільних закладах, зокрема, технічних.

Англійські фабриканти також не допускали можливості злиття школи з майстернею. Лише після довгої боротьби суперечностей прийшли до компромісу: були засновані технічні школи, які давали професійну освіту, що не носила виключно практичний характер, як у колишніх майстернях, і в той же час давала наукову освіту, хоча й не чисто теоретичну. Технічна освіта не прагнула зайняти місце учнівства, не претендувала викреслити підготовчий період в майстернях та штампувати теоретичним шляхом готових робітників та досвідчених майстрів. Але одного учнівства вже ставало недостатньо, оскільки виробництво все більше ускладнювалося та вимагало ґрунтовних знань. Ось чому виникала необхідність побудови такої технічної освіти, яка була б поза промисловим процесом. Тому призначення заснованих технічних училищ, шкіл та курсів полягало не в тому, щоб витіснити учнівство в майстерні, а в тому, щоб доповнити його, прийняти учнівство як підмогу до відповідної технічної освіти в певній галузі [8, с. 68; 1, с.195, 197, 320].

Одним з прогресивних соціальних здобутків англійського суспільства було зменшення тривалості робочого дня. Саме короткий робочий день давав достатньо часу для продовження навчання, відпочинку, сім'ї тощо [2, с. 61-64; 7, с. 50-51; 1, с. 452-455; 10, с. 506].

На фоні цих прогресивних кроків постановка технічної освіти в Англії на межі XIX–XXст. потребувала значного поліпшення. Головним недоліком англійської системи освіти було «недостатнє навчання підлітків» [8, с. 61]. Планка обов'язковості навчання потребувала підвищення. Лише це дозволяло раціональніше використати післяшкільний вік між 13 та 18 роками та спрямувати в школи мільйони підлітків, які не потрапляли туди після закін-

чення обов'язкового елементарного курсу. Освітні та професійні спілки, громадськість висловлювалися за безкоштовність освіти від початкової до університетської з тим, щоб середня освіта, загальна чи технічна, складала необхідний елемент виховання кожної дитини. Незважаючи на те, що кількість прихильників цієї думки в суспільстві зростала, білля про обов'язковість післяшкільної освіти неодноразово виносився на обговорення в парламент, проте, шансів на його втілення було ще замало. Такі заходи вимагали комплексної реформи початкової та середньої школи та значного збільшення фінансування з боку уряду.

Обмеженість знань учнів після закінчення елементарного курсу початкової школи значно гальмувала післяшкільне навчання в середніх загальних та професійних закладах. Тому, сприймаючи початкову освіту як передумову технічної освіти, виникала потреба у покращенні форм та методів викладання у початковій школі, в розширенні спектру викладання предметів у бік практичного застосування знань та вмінь учнів у майбутньому, наближення їх до реального життя, що закладало б базу зв'язку з професійними навчальними закладами різного профілю, зокрема, технічного.

Вирішення цього завдання перепліталось ще з одним вагомим аспектом бажаного реформування освіти технічного напрямку – покращенням якості викладання як у початкових, так і в середніх загальних та технічних навчальних закладах. Цей аспект цілком залежав від професійно-педагогічної спрямованості всього процесу підготовки вчителів, що значило залучати до викладання людей схильних до педагогічної діяльності, поліпшувати соціальний статус вчителів, забезпечувати реалізацію їхньої кар'єри, стимулювати підготовку до вчительської професії шляхом розширення загальної та професійної освіти [7, с. 27]. Королівська комісія в своєму звіті так резюмувала роль вчителя в навчальному процесі: «Майбутній прогрес школи буде залежати не стільки від зміни складу предметів навчання, скільки в покращенні методів викладання, в удосконаленні загальної та педагогічної освіти вчителів» [3, с. 150-151].

Головним завданням створеного у 1900р. міністерства освіти (натомість департаменту освіти та департаменту науки та ремесел) вбачалася необхідність координації усіх типів шкіл на всіх сходинках шкільної системи. Ця координація не означала уніфікації навчальних закладів, зведення всіх шкіл до одного типу. Ця проблема розглядалася як складання узгодженого загально орієнтованого навчального плану. Міністерство мало контролювати відповідність типів шкіл тим предметним курсам, що в них викладалися, спонукати пристосовувати навчання до потреб життя, зберігати індивідуалізацію кожної школи в системі освіти і кожної дитини, підлітка в школі чи робітника на курсах. Висловлювалися думки та обговорювалися шляхи можливості пов'язати між собою технічні школи та курси механіків (Mechanics Institutes), які були досить поширеними в тогочасній Англії вже більш ніж півстоліття та відігравали вагомий роль у напрямку підготовки робітників. Ці курси влаштовувалися самими робітниками для довершеності своєї загальної та фахової освіти.

Таким чином, на межі XIX та XX століть спостерігалось значне посилення ролі держави в справі розвитку технічної освіти за рахунок розширення сфери впливу та контролю з боку департаменту науки та ремесел шляхом

видачі коштів навчальним закладам, розвинутої системи видачі стипендій учням для післяшкільної освіти через урядову благодійну комісію, законодавчого визнання значущості технічної освіти на даному етапі розвитку країни прийнятим законом про технічну освіту 1889 р., наданням широких повноважень місцевим органам влади законом про місцеве самоврядування 1888 р., передачею акцизних коштів від податку на спиртні напої 1890 р., створенням широкої мережі освітніх закладів технічного профілю, заснуванням міністерства освіти 1900 р., переходом усіх шкіл під державний контроль 1902 р. та скороченням у багатьох галузях промисловості робочого дня в порівнянні з іншими країнами Європи. Ці кроки свідчили про помітні зрушення в формуванні урядової політики в сфері технічної освіти на межі XIX—XX ст.ст.

Висновки. Таким чином, уряд діяв у певній історичній епосі, в умовах розбіжності інтересів різних прошарків суспільства, в першу чергу підприємців, з одного боку, й робітників — з іншого, в межах певної традиції, що склалася, тому, звичайно, не все краще, що пропонувалося, втілювалося в життя. У ході реформування технічної освіти через низку об'єктивних причин, інерцію мислення, застарілу традицію, брак політичної волі допускалися зволікання та певні недоліки. Відтак, можна констатувати, що законотвора діяльність англійського уряду в напрямку становлення та розвитку технічної освіти в Англії на межі століть мала велике практичне значення.

Література:

1. Леклерк М. Воспитание и общество в Англии / Макс Леклерк; пер. с нем. М. А. Шмимаревой. — С.—Пб: Изд-во «Знание», 1899. — 516 с.
2. Мижуев П.Г. Взгляды и деятельность Национальной ассоциации для распространения технического и реформы среднего образования в Англии / П.Г. Мижуев — С.—Пб: Изд. журн. «Техническое образование», 1897. — 80 с.
3. Мижуев П.Г. Очерк развития и современного состояния среднего образования в Англии / П.Г. Мижуев — С.—Пб: Типогр. И.Н. Скороходова, 1898. — 64 с.
4. Орлова Н.Е. Российский «Журнал Министерства народного просвещения» в 30-60гг. XIX в.: интерес к проблемам становления государственной системы начального образования в Англии / Н.Е.Орлова // Российские и славянские исследования: Сб. науч. статей. Вып. 1 / Редкол.: О.А.Яновский (отв. ред.) и др. — Мн.: БГУ, 2004. — С. 100—104.
5. Перри Дж. Британская ассоциация в Белфасте, в сентябре 1902г. / Джон Перри // Техническое и коммерческое образование. — №5. — С.—Пб., 1903. — С. 19—37.
6. Перри Дж. Британская ассоциация в Белфасте, в сентябре 1902г. (окончание) / Джон Перри // Техническое и коммерческое образование. — №6. — С.—Пб., 1903. — С. 19—33.
7. Роже М. Техническое и профессиональное образование в Англии / Морис Роже // Техническое и коммерческое образование. — №1. — С.—Пб., 1910. — С. 44—56.
8. Уиккенден Вильям. Сравнительный очерк технического образования в Европе и США / Вильям Э. Уиккенден — М.—Л.: Издательство НКТП, тип. Профиздата в Москве, 1934. — 150 с.

9. Чикалова И.Р. Реформы народного образования в Великобритании в последней трети XIXв. // Современные тенденции в исследовании и преподавании новой и новейшей истории зарубежных стран: материалы Всероссийской научно-практической конференции, 2 декабря 2008 г. – Рязань: РГУ им. С.А. Есенина, 2008. – С. 98–102.

10. Чикалова И.Р. У истоков социальной политики государств Западной Европы / И.Р.Чикалова // Журнал исследований социальной политики. – Т.4. – №4. – Саратов, 2006. – С. 501–524.

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ РОЗШИРЕННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ СТУДЕНТІВ МУЗИКАНТІВ

Ришка Т.І.

УДК: 371.3+370.113+411.4+372.65

В статті актуалізується проблема іншомовної підготовки студентів-музикантів відповідно до вимог сучасності, висвітлено підходи до навчання, що користуються найбільшим попитом, розглянуто ефективні методи і прийоми розширення професійної лексики студентів-музикантів.

Ключові слова: вивчення іноземної мови як засобу спілкування, сучасні підходи до навчання іноземній мові, ефективні методи й прийоми розширення професійної іншомовної лексики.

В статье актуализируется проблема иноязычной подготовки студентов-музыкантов в соответствии с требованиями современности, освещены наиболее востребованные подходы к обучению, рассмотрены эффективные методы и приемы расширения профессиональной лексики студентов-музыкантов.

Ключевые слова: изучение иностранного языка как средства общения, современные подходы к обучению иностранному языку, эффективные методы и приемы расширения профессиональной иноязычной лексики.

The problem of music students' foreign training according to contemporary demands is actualized in the article, the most popular approaches to learning are elucidated, the efficient methods and techniques of expanding of professionally oriented vocabulary of music students are examined.

Keywords: learning a foreign language as means of communication, modern approaches to teaching a foreign language, efficient methods and techniques of expanding of professional foreign language vocabulary.

Стрімке входження України у світову спільноту, інтеграційні процеси, що здійснюються у різних сферах діяльності суспільства, піднімають проблему міжкультурного спілкування, взаєморозуміння учасників спілкування.

Розвиток сучасних технологій підвищує роль інформації і знань на всіх рівнях суспільного розвитку. Для фахівця вже недостатньо володіти інфор-